

Бойс, Нора Елізабет Мєрі (англ. Boyse, Nora Elisabeth Mary) – 2 серпня 1920, м. Дарджилінг, Індія – 4 квітня 2006, м. Лондон, Англія – британська дослідниця іранських мов, професорка іраністики Школи східних і африканських досліджень (SOAS) Лондонського університету, світовий авторитет з вивчення маніхейства і зороастризму.

Життєпис

Народилась у містечку Дарджилінг (індійський штат Західний Бенгал у східних Гімалаях). Батько Вільям Бойс був суддею Верховного суду м. Калькутти, мати Нора – внучка відомого історика і педагога Семюела Гардінера.

Ще за дитячих років Мері її родина повернулась до Англії. Дівчина отримала освіту в середній школі Вімблдона, а потім у жіночому коледжі Челтнема. Після нетривалої служби в армії поступила в Ньонгем-коледж в Кембриджі, який закінчила 1943 р. з двох спеціалізацій: англійської мови та археології і антропології.

Кар'єру розпочала 1944 р. в Королівському Гелловейському коледжі Лондонського університету, де до 1946 р. викладала англосаксонську літературу і археологію. Одночасно навчалась в Школі східних і африканських досліджень (1945–1947), студіюючи перські мови у професора-орієталіста Володимира Мінорського. Там же зі своїм майбутнім наставником Уолтером Бруно Хенінгом почала вивчати давньоперську та інші давньоіранські мови. З 1947 р. – викладачка іранських студій SOAS, спеціалізація: маніхейські, зороастрійські та парфянські тексти. 1952 р. захистила дисертацію «Цикли маніхейських гімнів» і отримала ступінь доктора сходознавства Кембриджського університету.

Після захисту дисертації працювала у Німеччині над укладанням каталогу іранських рукописів, написаних маніхейським письмом, які опублікував Інститут сходознавства Німецької академії і який став безцінним довідником для поколінь вчених. Починає науково займатись зороастризмом і публікує кілька розвідок на цю тему. З 1963 р. – професор іраністики в SOAS.

Свого часу, навчаючись на бакалаврській програмі у Гектора Манро Чедвіка, світового авторитета в царині усної літератури, М. Бойс зацікавилась усними культурами і саме це спонукало її прийняти важливе рішення – вивчати релігійні вірування і звичаї живих зороастрійців в Ірані.

Поворотним моментом її кар'єри стає поїздка 1963-1964 рр. до історичної провінції Єзд в центральному Ірані, де частина населення продовжувала сповідувати зороастризм. Перебування в Ірані стало переломним моментом наукової діяльності Бойс, оскільки до цього часу її робота була цілковито збазована на вивченні текстів. Під час польових досліджень у віддалених селах провінції вчена зосередилась на лінгвістичних аспектах функціонування релігійних текстів в усній традиції, яка зберегла давні ортодоксальні форми текстів у ізолюваному від зовнішніх впливів місці. Бойс відстоювала теорію наслідування зороастризму як практики вірування з часів Заратустри (і навіть від дозороастіських вірувань) до сьогодення. Це привело її до висновку, що сучасні практики можуть пролити світло на важкі для розуміння давні тексти, зокрема гати. Вважала серйозним недоліком західного кабінетного вивчення

зороастризму те, що в ньому домінувало філологічне інтерпретування текстів, тоді як жива віра і релігійні обряди дозволяють усунути суб'єктивність висновків. Вона виступила опонентом тих вченим, які вважали зороастризм виключно етичним вченням, одкровенням пророка і ігнорували подальшу багатовікову жрецьку традицію, звичаї і ритуали. Вона створила таким чином картину наслідування зороастризму, починаючи з жрецької традиції, у якій народився і сформувався Заратустра, і просуючись тисячоліттями до вірувань і практик сучасних іранських зороастрійців, яких не зачепила західна цивілізація. А це, у свою чергу, дало нові можливості для тлумачення давніх текстів.

Після повернення з Ірану публікує ряд статей, співпрацює з Фірозе Котвалом, верховним жерцем парсів, знавцем зороастрійської літургії. Бойс вважала, що саме зороастрійці, які лишилися в Ірані, зберегли автентичність традицій, на відміну від парсів, що живуть в еміграції.

М. Бойс відстоювала версію, що прабатьківщиною іранців були азійські степи і віднесла діяльність Заратустри не до більш-менш усталеного датування 6 ст. до н.е., а до епохи бронзи (її дата між 1700 і 1000 рр., скоріше 1400-1000 рр. до н.е.). У виданні 1987 р. вона уточнила дату: 1500-1200 рр. до н.е. Така версія не отримала загального визнання і дебати тривають до сьогодні.

У дискусії про релігію царів Ахеменідів і про те, хто був першим з них, котрий прийняв зороастризм, Бойс займала радикальну позицію: всі царі були зороастрійцями, починаючи з Кіра Великого.

Творчий спадок

Науковий внесок М. Бойс в іраністику вражає своїм діапазоном і глибиною. В 1975 р. науковиця узагальнила результати своїх польових досліджень в серії лекцій в Оксфордському університеті (опубліковані в 1977 р. під назвою «Перська твердиня зороастризму»). У тому ж році вона опублікувала 1 том своєї головної праці «Історія зороастризму». 1982 р. виходить друком 2 том, а в 1991 р. – 3 том у співавторстві з видатним французьким археологом Ф. Грене. На жаль, вчена не встигла завершити 4 том про парфянський період, і ця робота продовжується її колегами.

М. Бойс зробила значний вклад в енциклопедію «Іраніка», також писала науково-популярні статті для широкої публіки. Вона була видатним педагогом, створила власну наукову школу, керувала численними дослідженнями молодих вчених. Нею створені підручник «Зороастрійці: їх релігійні вірування і звичаї» (1979), який охоплює період від дозороастрійських часів до сьогодення як в Ірані, так і в Індії, і Хрестоматія (1984), яка включає як давні, так і сучасні тексти для аналізування. Ці праці стали незамінними для студентів-іраністів по всьому світі.

Визнання

За свою багаторічну і плідну діяльність професор М. Бойс удостоїлась багатьох почесних нагород і звань. В знак визнання новаторської польової роботи 1972 р. М. Бойс була нагороджена золотою медаллю Королівського азійського товариства (RAS), а в 1985 р. – медаллю Королівського товариства у справах Азії (RSAA).

М. Бойс була почесною членкинею Американського східного товариства-AOS (1976), іноземним членом Данської королівської академії наук і літератури (1978), першим секретарем і скарбничою Corpus Inscriptionum Iranicarum. Входила до редколегій численних академічних видань, як-от Asia Major, Encyclopaedia Iranica, Bulletin of the School of Oriental and African studies та Journal of the American Oriental Society.

На вшанування пам'яті вченої Королівським азійським товариством була заснована премія її імені за видатні досягнення у вивченні азійських релігій.

М. Бойс підтримувала тісні стосунки з зороастрійцями, причому не тільки з іранцями, але з парсами в Індії і інших країнах. Зороастрійські фонди в Європі посмертно присвоїли їй титул «почесного друга», внівши зміни в свої устави, де раніше подібної честі удостоювались лише зороастрійці.

Головні праці

1. The Manichaean hymn cycles in Parthian // London Oriental Studies Vol. 3. London : Oxford University Press, 1954.
2. A catalogue of the Iranian manuscripts in the Manichean script in the German turfan collection // Institut für Orientforschung 45. Berlin, 1960.
3. The Zoroastrian villages of the Jūpār range, Festschrift für Wilhelm Eilers, ed., G. Wiessner, Wiesbaden, 1967.
4. The Zoroastrian houses of Yazd, Iran and Islam: in memory of the late Vladimir Minorsky. Edinburgh : Ed. C. E. Bosworth, 1971.
5. A History of Zoroastrianism : The early period. Vol. 1. (Handbuch der orientalistik series). Leiden, 1975.
6. Zoroastrianism : The rediscovery of missing chapters in man's religious history (Teaching aids for the study of inner Asia). Bloomington Asian Studies Research Institute : Indiana University Press, 1977.
7. A Persian stronghold of Zoroastrianism. London: Oxford University Press, 1977.
8. A reader in Manichaean middle Persian and Parthian (Acta Iranica monograph series). Leiden: Brill Publishers, 1978.
9. Zoroastrians : their religious beliefs and practices // Library of religious beliefs and practices. London, 1979.
10. A history of Zoroastrianism: under the Achaemenians. Vol. 2. (Handbuch der orientalistik series). Leiden : Brill Publishers, 1982
11. Textual sources for the study of Zoroastrianism / Ed. and tr. Mary Boyce // Textual sources for the study of religion. Manchester, London : Rowman & Littlefield, 1984.
12. Zoroastrianism : A shadowy but powerful presence in the Judaeo-Christian world. London : Friends of dr. William's library, 1987.
13. The religion of Cyrus the Great // A. Kuhrt and H. Sancisi-Weerdenburg Achaemenid history III: method and theory. Leiden : Brill Publishers, 1988.
14. A history of Zoroastrianism (with Frantz Grenet): Vol. 3, Zoroastrianism under Macedonian and Roman rule (Handbuch der orientalistik series). Leiden : Brill Publishers, 1991.

15. Zoroastrianism : its antiquity and constant vigour (Columbia lectures on Iranian studies, No 7). Costa Mesa : Mazda. 1992.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hinnells J. R. Boyce, Mary / Encyclopaedia Iranica // <https://www.iranicaonline.org/articles/boyce-mary>
2. Hinnells J. R. Boyce, (Nora Elisabeth) Mary (1920–2006) // Oxford dictionary of national biography. Oxford University Press, 2010.
3. Hinnells J. R. Mary Boyce // The Guardian, 11 April 2006.
4. Bivar A. D. H. Professor Mary Boyce // The Times, 13 April 2006.
5. Jong A. Professor Mary Boyce // The Independent, 28 April 2006.
6. Hintze A. Nora Elizabeth Mary Boyce // Bulletin of school of oriental and African studies, 2007. 70, 1. P. 143–149.
7. Touradj P. Remembering Mary Boyce // The Iranian, 7 April 2006.